

Knoz, Tomáš

Právní dořešení stavovského povstání (1624-1628)

In: Knoz, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace : moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2006, pp. [239]-257

ISBN 8086488349 (Matice moravská)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123621>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Právní dořešení stavovského povstání (1624–1628)

V letech 1623–1624 skončila vydáním konfiskačního protokolu první a nejdůležitější etapa pobělohorských konfiskací. Následující roky 1624–1628 lze s jistou mírou zjednodušení označit za období právního dořešení konfiskačního procesu, byť byl prostor věnován také mnohým záležitostem ekonomickým a praktickým. Opět lze sledovat tytéž osoby, jejichž jména se v konfiskačních materiálech objevovala již v předchozím období. Jen v nevelké míře byl moravský konfiskační proces obohacen o nové jednající postavy. Dále pokračovaly veškeré trendy, jež byly odstartovány již na počátku dvacátých let. Bylo například potřeba rekonstruovat právní sankce vůči povstalcům, resp. jejich milosti a s nimi související restituční a náhrady. Vzhledem ke specifické úloze kardinála Dietrichsteina ještě sílila tendence k propojení procesů konfiskací s procesem rekatolizace a protireformace. Také tyto snahy bylo nutné podložit právními normami a akty. Třetím pokračujícím trendem bylo ničení konfiskovaných statků procházejícími armádami. Ze strany nabyvatelů statků se proto v nezmenšené intenzitě objevovaly supliky, aby to císař nebo kardinál právně ošetřil a zamezil dalšímu řádění vojáků. Spory pokračovaly i mezi jednotlivými nabyvateli, kteří buď mezi sebou vedli pře o jedno konkrétní panství, anebo například protestovali proti výši kupní ceny. Posledním procesem, který lze označit za pokračování trendů z první poloviny dvacátých let, bylo vyhledávání vhodných nabyvatelů či kupců pro konfiskované statky, aniž by se příliš změnila sociální a profesní skupiny, z nichž zúčastněné osoby pocházely. Pro mnohé z konfiskovaných dominií, u nichž se v konfiskačním protokolu ještě jméno nabyvatele neobjevuje, našli císařští úředníci nového držitele prakticky vzápětí po vydání tohoto závažného dokumentu, který i tímto způsobem nepochybně přispěl k uvedení konfiskací do právního řádu. Při obecném pohledu lze pro poměry v moravském konfiskačním procesu vysledovat dvě základní tendence, které vedle sebe působily paralelně a zdánlivě si navzájem protičily: pokračující proces, zvyšující se legislativní úroveň, byrokratická zkušenost úředníků či omezení role vysoce postavených jednotlivců na úkor institucí, to vše vedlo ke stabilizaci právních a faktických poměrů. Naproti tomu dosažený stupeň v konfiskačním procesu vyvolával další spory, plynoucí z prodejů třetím osobám, finančních machinací, pokračující války a ničení majetku vojskem, postupem protireformace či dalšími destabilizujícími faktory. V druhé polovině dvacátých let tak sice již byla velká část zabavených moravských statků přidělena nebo prodána novým držitelům, přesto se proces konfiskací musel zdát zúčastněným

osobám nekonečný a snad i neřešitelný. Nesrovnalosti však naštěstí opět vyvolávaly nutnost právních opatření ze strany císaře i zemského hejtmana, takže se destabilizující a stabilizující prvky neustále předháněly a zase vyrovnávaly. Tak jako tak s postupujícím časem mezi lety 1624 a 1628 proces pobělohorských konfiskací na Moravě postupně ztrácel na intenzitě.

Další předávání a prodej konfiskátů

V období mezi lety 1624 a 1628 pokračovalo předávání konfiskátů. Ještě roku 1624 bylo dokončeno předání několika důležitých panství. Není vyloučeno, že se tak stalo právě na základě výsledků konfiskačního protokolu. Nabyvatelů a stejně tak předaných panství bylo v tomto období jen omezené množství. Někteří významní nabyvatelé, kteří se ke konfiskátům dostali již na počátku dvacátých let, kromě toho získávali další zabavené moravské statky jako protihodnotu svých pohledávek u císaře. Maxmilián z Liechtensteina si nechal potvrdit držbu Ždánic, Lovčiček, Buchlovic a Luhačovic.⁵⁰⁶ Jeho bratr Gundakar si zase ihned po znovuotevření zemských desek nechal intabulovat panství Moravský Krumlov i Uherský Ostroh.⁵⁰⁷ Konečně byly vyřešeny i některé déle trvající případy, takže například Dobromilice mohly být předány Jeronýmu Bonacinovi,⁵⁰⁸ Starý Jičín zasloužilému chorvatskému šlechtici Mikuláši Frankopanovi⁵⁰⁹ nebo Ra-

(506) Prodej Lovčiček HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reihe, kn. 333, 16. II. 1624, fol. 379v. Prodej Buchlovic TAMTÉŽ, kn. 333, 27. 10. 1625, fol. 441. Prodej Luhačovic TAMTÉŽ, kn. 334, 4. 7. 1626, fol. 28. Ždánice MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 436, kart. 145. Příkaz k ocenění luhačovického panství TAMTÉŽ, inv. č. 440, kart. 146, prosinec 1624. Postoupení panství TAMTÉŽ, inv. č. 450, kart. 149. Maxmilián z Liechtensteina si zároveň nechal od císaře své dosavadní zisky vyúčtovat. TAMTÉŽ, inv. č. 458, kart. 151, červen 1626.

(507) „Resolution an Cardinal von Dietrichstein de dato den 7ten Martis Anno 1625, zu verordnen, damit an Gundaker Fürst von Liechtenstein, die ihme verkaufte Güter Cromau, und Ostra unter itzto wehrenden Mährischen Landrechten in die Landtafel eingelegt werden...“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reihe, kn. 333, 7. 3. 1625, fol. 407v.

(508) „An Dietrichstein de dato 13ten Januari Anno 1624 zu verordnen, damit das Dorf Dobromelitz vor befohlener massen geschützt, und dem Hieronymo Bonacina Hofcammerat wirklich eingeräumt, und destwegen völlige Richtigkeit gemacht werden...“ TAMTÉŽ, kn. 333, 13. I. 1624, fol. 260. Srov. též MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 429, kart. 143.

(509) HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reihe, kn. 333, 2. 4. 1624, fol. 281 a Erb-brief, kn. 333, 21. 5. 1625, fol. 427. V případě Starého Jičina dostal Frankopan přednost před komendou johanitů, naopak neúspěšně se s ním několik měsíců předtím jednalo o prodeji statku Bludova, který nakonec získali Liechtensteinové. TAMTÉŽ, 19. I. 1624, fol. 263. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 430, únor 1624. TAMTÉŽ, inv. č. 438, kart. 145, fol. 129–156.

čice Karlu Villingerovi ze Schönenberga.⁵¹⁰ Kromě toho se císař Ferdinand II. v tomto období rozhodl prodat či předat dva důležité moravské statky, které si původně hodlal ponechat pro svou vlastní potřebu. Jeden z nich – Břeclav – před vypuknutím konfiskačního procesu náležel přednímu rebelovi Ladislavu Velenovi ze Žerotína a císař jej nyní prodal vdově Esteře z Meggau.⁵¹¹ Valašské panství Lukov je naopak příkladem skutečnosti, že pobělohorské konfiskace ovlivnily také osudy těch dominií, které jim bezprostředně nepodlehly. Lukov získal Albrecht z Valdštejna ještě poměrně hluboko před vypuknutím stavovského povstání. Císař toto panství od svého vojevůdce odkoupil v okamžiku, kdy se Valdštejn po vypuknutí konfiskačního procesu rozhodl vyprodat z Moravy a zapojit se do honby za konfiskáty v Čechách, ve Slezsku a později i v německých zemích. Roku 1624 Ferdinand II. přenechal lukovské panství Štěpánu Schmidovi z Freihofenu, jehož zásluhy z počátku dvacátých let o císařskou pokladnu byly tak nepopíratelné, že se luterán Schmidt mohl stát mezi nabyvateli čestnou výjimkou i po zákazu nabytí moravských statků nekatolíky.⁵¹²

Oproti stavu zaznamenanému konfiskačním protokolem se ve sledovaném období v pramenech k moravským konfiskacím začala objevovat jména dalších zájemců o konfiskáty: Šebestián Forteguerra, Mikuláš Karel z Gašina, Petr Pázmány, Eliáš Schiller, Petr Apponi, Ester z Meggau, Michael Sendivoj ze Skarska, Jan Šťastný Podstatský z Prusinovic, František Tomáš Pernotti Granvella z Contencroy, Gerhard z Questenberga, Kryštof Pavel z Liechtensteina-Castelkornu. Na Moravě (a někteří z jmenovaných ani v Rakousích) dosud majetky nedrželi. Mnozí z nich byli důstojníky císařské armády, kteří se o císařské zájmy na Moravě zasloužili již během bojů na počátku dvacátých let a nyní pouze čekali, až budou dokončena veškerá jednání a až jim budou statky na Moravě předány. Jiní z důstojníků pokračovali i nyní ve vojenské kariéře v císařských službách

(510) „An Dietrichstein de dato 12ten Decembris Anno 1624, wegen des dem Carl Villinger Freyherrn verkauften Gut Ratschitz...“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reich, kn. 333, 12. 12. 1624, fol. 389v a Erinnerung, kn. 333, 29. 1. 1625, fol. 400.

(511) „Resolution an Dietrichstein de dato in Wien den 17ten Augusti Anno 1624, daß der Frau Gräfin Ester von Meggau die Herrschaft Lundenburg pro 190 000 rainisch wirklich eingantwortet werden sollen...“ TAMTÉŽ, kn. 333, 17. 8. 1624, fol. 333. Ester z Meggau si ovšem breclavské panství neponechala příliš dlouho a po několika letech jej prodala Liechtensteinům. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 436, kart. 145, fol. 156–159.

(512) „Resolution an Dietrichstein de dato in Wien 17ten Aprilis 1625, daß er dem Reichs Pfennigmeister Schmidt das von Fürsten von Waldstein IM überlassenes Gut Lukau pro 300 000 fl. R dergestalt eingeräumt ...“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reich, kn. 333, 17. 4. 1625, fol. 420. Schmidt vzápětí požádal také o statek Velké Němčice. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 436, kart. 145, fol. 137–142. Srov. FIALOVÁ, V.: *Inventář brady Lukova*, s. 1–14.

mimo území českých zemí a zisky moravských konfiskátů patřily k průběžnému oceňování jejich zásluh. Podobně jako tomu bylo v případě jiných nabyvatelů konfiskátů, i oni oceňovali geografickou blízkost Moravy Vídni, přiměřenou cenu statků i relativní bezpečnost v zemi. Císař Ferdinand II. se navíc tímto způsobem mohl zbavit tíživých dluhů. V březnu roku 1624 vydal dekret, v němž rozhodl o proplacení dlužného žoldu a jiných pohledávek formou přidělení moravských konfiskátů. Mezi jejich nabyvateli nechyběli ani někteří významní plukovníci jako Jan z Aldringen, Hanibal ze Schaumburga, Kryštof Eggstein, Seifried Kryštof Breuner ze Stubingu, Rombaldo Collalto, Antonín Miniati nebo Mikuláš Forgáč z Gýmeše.⁵¹³ Mezi novými držiteli konfiskátů sledovaného období se objevilo i několik řádových domů – klarisky ze Znojma, johanité z Kladska, velehradský klášter, jezuité z Olomouce a z Opavy.⁵¹⁴ Příslušným statkem bylo obdařeno i Dietrichsteinovo sídelní město Mikulov.⁵¹⁵

Problém podobně jako v předchozích letech vznikl v okamžiku, kdy o jeden statek usilovali dva císařovi příznivci a nejen kardinál, ale dokonce ani sám panovník si nebyl jist, kterému z nich dát přednost. Příkladem takového dilematu může být případ dvora v Pohořelicích. To byl z hlediska celkového výnosu z konfiskací nepochybně majetek zanedbatelný, jeho součástí ovšem byly bohaté vinice. Jeden z Ferdinandových tradičních podporovatelů v řadách české šlechty Adam mladší z Valdštejna chtěl ziskem uvedeného dvora zaokrouhlit svůj majetek v oblasti svého židlochovického dominia.⁵¹⁶ Zároveň se o něj ale ucházel císařský historik Šebestián Forteguerra, jemuž panovník podle vlastních slov dvůr přislíbil ještě předtím, nežli se dozvěděl o Valdštejnově úsilí, a jehož věrné služby se rozhodl ocenit.⁵¹⁷ Také ve výše zmiňovaném případě luhačovického pan-

(513) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 435, kart. 144, červenec 1624.

(514) Dopis císaře kardinálu Dietrichsteinovi ohledně opavských jezuitů je ze 16. 8. 1627. Dopis Albrechta z Valdštejna císaři byl napsán 6. 8. 1628. TAMTÉŽ, inv. č. 472, kart. 154, srpen 1627, fol. 23–26.

(515) Přenechání statků Krakovec a Ludmírov městu Mikulovu. TAMTÉŽ, inv. č. 430, kart. 143, únor 1624.

(516) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 449, kart. 149, září 1625. Korespondence Šebestiána Forteguerry s kardinálem Dietrichsteinem TAMTÉŽ, inv. č. 1907, kart. 432, 1624–1630.

(517) Císař psal kardinálu Dietrichsteinovi list datovaný 5. 5. 1626, v němž je patmo, že si císař od Forteguerry sliboval také změnu náboženských poměrů: „...dass Uns gestaldt Unser Sebastian Forteguerra, um Vergleichung einer in Markgrafsthum Mähren Vacirender Prebystei, demütigsten Gehorsam angelangt und gebetten, das holen EL aus dem Einfluss mit mehreren gehorsamblich zu vernehmen. Wann Wir Ihnen dann Probstei vor gnedigst gem vergründen wollen, auch Ihme dafern dieselbste Uns zu deferieren zuständig gnedigst be-

ství dostal nakonec před opatem louckého kláštera přednost Maxmilián z Liechtensteina.⁵¹⁸ Ještě více je to patrné v případě císařova váhání, má-li statek Příseku přidělit svému právníkovi Eliáši Schillerovi a nebo plukovníkovi Rombaldu Collaltovi, jenž ostatně na jihozápadě Moravy i v předchozím období získával jeden statek za druhým a vítězil nad většinou svých protikandidátů. Na počátku roku 1627, kdy mu byla Příseka přiznána, se Collalto opětovně podílel na Ferdinandových vojenských plánech. Schiller ovšem ve své suplikaci tvrdil, že mu již byl statek přísliben jako kompenzace za jeho služby ve prospěch císaře a že může za statek okamžitě zaplatit v hotových penězích.⁵¹⁹ Hluboký charakter měl i spor dvou císařových příznivců, Štěpána Schmidta z Freihofenu a Lva Buriana Berky z Dubé, o brněnský dům po Zdeňku Brtnickém z Valdštejna nebo pře mezi znojemskými jezuity a Antonínem Miniatim o konfiskovaný dvůr ve Stošíkovicích.⁵²⁰

Vzhledem k uvedeným skutečnostem nebylo divu, že ještě během dvacátých let zanikla pevná hranice, která v době stavovského povstání na Moravě rozdělovala dva základní politické a náboženské tábory. Za změněných okolností docházelo k celé řadě pří, jež měly většinou majetkový charakter a navzájem rozdělovaly osoby, jež jinak přináležely k císařskému táboru, které ovšem nyní hájily především své vlastní soukromé zájmy. Jejich vzájemné spory nebyvaly o nic méně ostré, nežli spory mezi katolíky a evangelíky. Ve sporu o statek Kyjovice, který náležel Tomáši Mingonimu, se moravský rentmistr Mikuláš Nusser z Nusseggů snažil císařské orgány přimět k vydání nařízení o exekuci. Jejím cílem mělo být navrácení přeplatku za statek Nové Zámky u Nesovic.⁵²¹ Císařova snaha obě sporné snahy usmířit, kterou se pokoušel přenést i na kardinála Dietrichsteina, ani zdaleka nedosahovala jednoznačného úspěchu. Spory tohoto typu se ostatně nevyhnuly ani nejvyšším moravským představitelům a nabývaly nečekané razance. Například když Gundakar z Liechtensteina obvinil

willigt. Als haben Wir EL solchen hiermit in Kayserlichen Gnaden wissent machen, auf den Fahl aber die Collatur EL..." TAMTÉŽ, inv. č. 457, kart. 151, fol. 28–29. Dále fol. 92–94. Forteguerra nakonec dvůr získal pouze do užívání.

(518) Pokyn vyúčtovat s Maxmiliánem z Lichtensteina prodané statky. TAMTÉŽ, inv. č. 458, kart. 151, červen 1626, fol. 1–2.

(519) TAMTÉŽ, inv. č. 465, kart. 153, 23. 1. 1627, fol. 11–13. Odpověď kardinála císaři ze 14. 3. 1627. TAMTÉŽ, inv. č. 465, kart. 153, březen 1627, fol. 12–12v.

(520) Přednost v tomto sporu nakonec dostal Schmidt. Z výtěžku tohoto prodeje měla být uspokojena pohledávka Filipa Holbeina. TAMTÉŽ, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624. Spor mezi jezuity a Mingonim TAMTÉŽ, inv. č. 439, kart. 146, fol. listopad 1624.

(521) Císařův příkaz posečkat s exekucí statku Kyjovic doktora Tomáše Mingoniho, vyžadovanou Mikulášem Nusserem k zpětnému získání přeplatku za Nové zámky. TAMTÉŽ, inv. č. 465, kart. 153, leden 1627.

zemského gubernátora Františka z Dietrichsteina, že na jeho moravskokrumlovském panství úmyslně a protiprávně ubytoval vojsko. Učinil tak prý proto, aby na něj přenesl ekonomickou tíži, kterou měl jako nejvyšší představitel země nést na vlastních bedrech nebo pro její eliminaci měl nalézt náležité finanční zdroje.⁵²²

Tresty, milosti a odměny

Jak je patrné, proces pobělohorských konfiskací ani v letech 1624–1628 nebyl prost nejrůznějších komplikací a souvislostí, které ho z vnějšku ovlivňovaly. Jednou z takových okolností byla císařova snaha dořešit některé trestněprávní souvislosti povstání.

Císař Ferdinand II. si za poněkud změněné situace po roce 1624 mohl dovolit ukázat více přívětivou tvář. Na základě jeho dekretu byli například z vězení na Špilberku propuštěni někteří vůdcové stavovského povstání, když si předtím císař nechal kardinálem vypracovat podrobný seznam všech dosud vězněných moravských povstalců. Byli mezi nimi Václav Mol z Modřelic, Jiří Zahrádecký ze Zahrádek, Václav Rechenberg, Rudolf Šlejnic, Kryštof Blekta, Jan Hynek z Velímovy, Jan Dorn nebo Ondřej Seidl. Rechenbergovi a Zahrádeckému dokonce ani „profesionální přímluvce“ Karel starší ze Žerotína po jejich propuštění svou přímluvou nevymohl navrácení statků, nemuseli ale opustit zemi a směli pobývat na statcích svých přátel na území České koruny či v Rakousích.⁵²³ V některých případech, jako u Václava ze Zastřizl nebo u Wolfganga Hofmanna z Grünpüchlu, se dokonce uvažovalo o restituci majetků po těch členech rodiny, kteří aktivně vystupovali v povstání.⁵²⁴ Ani tento postup císařské milosti ovšem

(522) Obvinění kardinála Dietrichsteina Gundakarem z Liechtensteina, že mu ubytoval vojsko na jeho moravskokrumlovském velkostatku. TAMTĚŽ, inv. č. 469, kart. 153, květen 1627.

(523) „...Carl der Elder von Zierotin, auf Rossiz, Nämisch, Trebitsch und Burg Prerau etc. underthenigisten Memorial, hat EL gehorsambist zuernehmen, was hergestalt er abermahlen für Georgen Zahradecky, und Wenzeln Rechenberg, zue dem Ende, unterthenigist intercedirt, auf das wir Ihnen zue deren in unterschiedlichen Ländern Wohnhaften befurndten zuerwaißen...“ (Materiál je podepsán nejvyšším českým kancléřem Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic.) TAMTĚŽ, inv. č. 443, kart. 147, list císaře kardinálu Dietrichsteinovi, březen 1625, fol. 66–66v.

(524) Také u těchto osob se však o restituci uvažovalo pouze po intervenci významných osobností, v případě Volfá Hofmanna dokonce samotného Dietrichsteina. „...Wolff Hoffmann mir zuernehmen gegeben, was massen es sein Vatter Ferdinand Hoffmann sich bevor diesem auch der schändlichen Rebellion thailhaft gemacht haben sollte, dahero es dann in Sorgen stehen müßte, dass, wann vielleicht sowie und EKM begangene delicta (so er underthenigist mit verhaßt) so schwähr und groß wahren, derselbe etwas neben anderer machdtich Abfragung...“ TAMTĚŽ, inv. č. 446, kart. 148, fol. 19–20. Materiály Václava ze Zastřizl TAMTĚŽ, inv. č. 454, kart. 150, únor 1626.

nebyl jednosměrný a byl kompenzován konečným potrestáním „nenapravitelných“ rebelů. Někteří jiní povstalci totiž byli zároveň odsouzeni k doživotnímu trestu například Kryštof z Říčan, Jindřich Vodický z Jemník a Volf z Kelečína.⁵²⁵ Císař v těchto případech dbal na přísný, ale také korektní způsob potrestání povstalců a například Jindřicha Vodického z Jemník přikázal uvěznit přímo na některém z Dietrichsteinových zámků.⁵²⁶ V jednání s nenapravitelnými rebely a emigranty však císař žádné sliťování projevit nemínil. Pokud by byl Ladislav Velen ze Žerotína, Václav Bítovský, Jan starší Skrbenský nebo někdo z ostatních uprchnuvších povstalců spatřen na Moravě, měl být okamžitě zajat a mělo s ním být nakládáno co nejpřísněji. Když se to za několik měsíců skutečně stalo a Ladislav Velen byl společně s Václavem Bítovským v zimních měsících na počátku roku 1626 viděn ve Vsetíně na území vzbouřených Valachů, okamžitě byl vydán rozkaz k jejich zatčení a předání císaři.⁵²⁷ Ani u propuštěných moravských šlechticů se však až na individuální a složitě projednávané výjimky nevažovalo o jejich úplném omilostnění či dokonce o úplné restituci jejich statků, které již ostatně byly zčásti předány novému držiteli. Podle principu, kdy každý trest musel korespondovat nejen s projevem císařské milosti, ale také s odměnou za věrnost, bylo povýšeno několik katolických šlechticů, kteří jen nedávno přišli na Moravu a v procesu konfiskací se osobně angažovali. Rombaldo Collalto byl povýšen do starožitného hraběcího stavu a Jan Jakub Magno do starožitného panského stavu.⁵²⁸

(525) TAMTÉŽ, inv. č. 430, kart. 143, únor 1624.

(526) Příklad k převezení rebela Vodického do některého kardinálova zámku. TAMTÉŽ, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624, fol. 69–72. Samozřejmě, že v případě dostatečného množství dalších pramenů by mohl být tento kardinálův příkaz interpretován i jiným způsobem nežli jako kardinálova snaha o korektnost nebo o přímý dohled na Vodického, který byl považován za jednoho z obzvláště nebezpečných a nenapravitelných rebelů. S Jindřichem Vodickým měl ale kardinál Dietrichstein do budoucna vlastní plány. Mínil ho totiž využít ve svých službách při přípravách zemského sněmu a při vybírání sirotčích peněz.

(527) Ladislav Velen byl v té době obviňován nejen z toho, že ilegálně přichází na Moravu, ale také že sem protizákonně posílá kalvínské predikanty. HRUBÝ, F.: *Ladislav Velen ze Žerotína*. Praha 1930, s. 163; MATĚJEK, F.: *Morava za třicetileté války*, s. 134. Příkaz k uvěznění Ladislava Veleny ze Žerotína a Václava Bítovského, spatřených na Moravě ve Vsetíně, kam se patrně dostali jako předvoj Mansfeldových oddílů při jejich snaze spojit se s vojskem Gabriela Bethlena. Samozřejmě, že vojenská situace ve Slezsku, na Moravě a v Uhrách postoje císaře Ferdinanda II. vůči stále ještě rebelujícím účastníkům stavovského povstání značně radikalizovala. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 454, kart. 150, únor 1626. Václav Bítovský, který se na jistou dobu s dánskými oddíly dostal i na svou někdejší Bystřici pod Hostýnem, byl posléze na Moravě císařskými oddíly skutečně dopaden a bylo s ním naloženo s největší přísností. JANÁČEK, J.: *Valdštejnova pomsta*, kap. Zalostný konec rytíře Bítovského, s. 354–365.

(528) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624. Povýšení obou osob nepochybně souviselo s nedávným rozhodnutím o vyrovnání jejich pohledávek u císaře. TAMTÉŽ, inv. č. 435, kart. 144, červenec 1624, fol. 300.

Dokončeno bylo i právní vyrovnání se stavovským povstáním a jeho právními normami. Jako již dříve byly zrušeny legislativní akty z doby povstání, nyní byly podobně anulovány a „vymazány“ veškeré intabulace v zemských deskách. Jediným škrtem a stručným zápisem byly zrušeny veškeré majetkové převody a zároveň bylo stanoveno, že napříště již nebude rozhodnutí o vkládání do zemských desek právním aktem závislým výhradně na svrchovaném rozhodnutí stavů, nýbrž případně do pravomoci panovníka.⁵²⁹

Rozkrádání a ničení majetku

V letech 1624–1628 docházelo při dokončování procesu konfiskací k celé řadě problémů. Po zemi se stále proháněla cizí vojska a obzvláště polští kozáci či oddíly Jeronýma Caraffy de Montenegro podle četných svědectví způsobovali nezměrné škody a vyvolávali nářky místního obyvatelstva.⁵³⁰ Konfiskovaná panství, která ještě neměla novou vrchnost nebo kde nový držitel ještě nestačil nastolit stav dostatečné ochrany a bezpečnosti, byla lákavým prostorem pro cizí i vlastní vojska, která zde řádila, pustošila, plenila, přepadala jednotlivce i skupiny obyvatel nebo se zde alespoň neoprávněně usazovala.⁵³¹ Pro zpusošení dominia a donucení místního obyvatelstva k útěku přitom mnohdy stačilo, aby tudy vojenský oddíl pouze prošel.⁵³²

Uvedená situace umožnila i masové rozkrádání konfiskovaného majetku, který byl uložen v interiérech zabavených zámků a ještě nebyl předán novým držitelům, aniž by se ve všech případech museli krádeží dopustit rabující vojáci. Krádeže měly být prošetřovány za tímto účelem

(529) BURDOVÁ, P.: *Desky zemské v období třicetileté války*. In: Pazderová, A. (ed.): Pocta Josefu Kollmannovi. Sborník k životnímu jubileu. Praha 2003, s. 84–87; MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624, fol. 165–170.

(530) Kardinálova stížnost na řádění vojska Jeronýma Caraffy. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 430, 436, kart. 143, 145, únor 1624. Nářky obyvatel Uherského Brodu TAMTĚŽ, inv. č. 447, kart. 148, červenec 1625; HHSTA WIEN, Österreichische Akten, Mähren, Schreiben an Marques de Monte Negro an Dietrichstein, 1623–1625.

(531) Svévolné usazování vojsk na některých panstvích, Poláci v Kroměříži a v Holešově, Tiefenbachův pluk na panství Dolní Kounice. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 432, kart. 143, duben 1624. Srov. též mnohé údaje k tomuto problému FIALOVÁ, V. (ED.): *Kronika bolešovská*; POLIŠENSKÝ, J. (ED.): *Knihla o bolesti a smutku*. Výbor z moravských kronik 17. století. Praha 1948; LÍVA, V. (ED.): *Prameny k dějinám třicetileté války*. III. 1618–1625. Praha 1951; D'ELVERT, CH. (ED.): *Beiträge zur Geschichte der Rebellion*; GINDELY, A.: *Geschichte des Dreißigjährigen Krieges in drei Abteilungen*. 1–3. Leipzig 1882; MATĚJEK, F.: *Morava za třicetileté války*.

(532) MATĚJEK, F.: *Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války*, s. 83–94; MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 431, kart. 143, březen 1624.

speciálně jmenovanými komisemi. Nejednou musely být dokonce provedeny nové inventarizace konfiskovaného majetku, jenž měl být pečlivě zabezpečován. Konfiskační komisař Karel Kryštof Podstatský z Prusinovic, který byl pověřen inventováním majetku, byl nucen kardinálu Dietrichsteinovi předložit nový inventarizační materiál. Dosvědčoval v něm, zdali a popřípadě nakolik se stav mobiliáře v konfiskovaných a dosud ještě nepředaných zámcích a statcích změnil vůči původní situaci zaznamenané v inventářích pořizovaných Podstatským a Štolcem zároveň s konfiskacemi. Sám Karel Kryštof Podstatský konstatoval, že pokračující boje stav zámeckých i hospodářských mobiliářů značně ovlivnily v negativním smyslu. Potvrdil tak vlastně oprávněnost stížností jednotlivých zámeckých pánů. Pokud by se něco nestalo, mohl by být tímto způsobem znevážen celý ekonomický i právní princip konfiskací.⁵³³ Jako příklad jedné z méně systémových, ovšem typických reakcí na rozkrádání majetku lze uvést převoz a zabezpečení knihovny a dalšího majetku Zdeňka Brtnického z Valdštejna, a to nejdříve do Jihlavy a posléze dokonce do Vídně.⁵³⁴ Není překvapující, že velká část takto převáženého mobiliáře končila v pokladnicích, kunstkomorách a knihovnách kardinála Dietrichsteina nebo samotného císaře Ferdinanda II., pro něhož měl například stříbro inventovat jeho dvorní klenotník Filip Holbein, jenž byl sám na moravském konfiskačním procesu zainteresován.⁵³⁵

Pokračující válka a všeobecná společenská nestabilita kromě toho umožňovala nabyvatelům konfiskátů, aby vznášeli na císařskou dvorskou komoru nejrůznější kritiku, jež se týkala kvality předávaného majetku. Obvykle si stěžovali, že je statek silně poškozen a že jeho stav ani ekonomický užitek neodpovídá částce, jež byla stanovena taxací a zakotvena v kupní smlouvě. Příkladem za všechny může být žádost polského královského sekretáře Michacla Sendivoje ze Skarska o přiřčení vsi Nedachlebic

(533) Do soupisu pořízeného Podstatským byly tehdy zařazeny moravské statky Temenice, Šilperk/Štítý, Bludov, Ořechov, Líšeň, Nové Zámky, Bystřice, Prusinovice, Dřevohostice, Fulnek, Kvasice, Čechy pod Kosířem, Brodek u Prostějova, Otaslavice, Hranice, Moravská Třebová, Zábřeh na Moravě, Lipník nad Bečvou. HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. I, s. 247–251.

(534) Příkaz obstarat vozy k převezení pozůstalosti Zdeňka Brtnického z Valdštejna z Jihlavy do Vídně. Inventarizace knihovny Jakuba Konráda Praetoria v Brně. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 440, kart. 145, prosinec 1624.

(535) Filip Holbein byl opakovaně jmenován mezi císařskými věřiteli, kteří měli být kompenzováni přidělením konfiskátů, v tomto případě konkrétně předáním brněnského domu Zdeňka Brtnického z Valdštejna. Především TAMTÉŽ, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624. Na své si ovšem přišly i některé další osoby dávající klenotům přednost před hotovostí, jako například Zuzana Brunerová ze Stubingu. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 458, kart. 151, červenec 1626.

a Zlámaného Újezda místo vyloupeného domu po rebelovi Janu starším Skrbenském v Olomouci, který mu byl předán v prvním kole.⁵³⁶ Podobného charakteru byly i žádosti příbuzných po nejrozličnějších provinilcích. Objevily se dokonce suppliky přímých příbuzných po emigrantech, a to dokonce i po aktivních nepřátelích císaře, kteří odešli do ciziny bojovat proti Habsburkům v řadách zneprátených vojsk. Stížnosti na ničení armádami kardinálovi posílalo velké množství osob, mezi nimiž byli i nejvýznamnější moravští aristokraté, včetně Karla a Gundakara z Liechtensteina, Lva Buriana Berky z Dubé, Rombalda Collalta, samotného Dietrichsteina. Také v těchto případech se projevovala rivalita mezi jednotlivými významnými příslušníky císařského tábora, kteří se navzájem obviňovali z ničení svých statků.⁵³⁷ Podobně si stěžovaly dokonce také katolické církevní instituce, jež císařská a polská vojska šetřila stejně málo jako nekato-
líky.⁵³⁸ Dietrichstein císaři napsal poníženou suppliku za týranou Moravu, v níž panovníka žádal o podporu při různých opatřeních. Nepodařilo se mu sice dosíci odvedení části vojsk z Moravy do Rakous,⁵³⁹ alespoň však dosáhl přidělení peněz na vyplácení žoldu polským oddílům, jež mělo dalšímu řádění a rabování předejít.⁵⁴⁰ Kromě toho se mu podařilo vyvést vojsko alespoň ze statků některých výše jmenovaných prominentních stěžovatelů, byť ani od nich se nedočkal vděku.⁵⁴¹

V souvislosti s ničením a krádežemi konfiskovaného majetku byl císařem vydán patent proti rvačkám a násilnostem.⁵⁴² Kromě toho bylo nařízeno několik konkrétních vyšetřování a byl vypracován elaborát konfiskační komise k nedostatkům v dosavadním průběhu konfiskací a také císař k němu poskytl své stanovisko.⁵⁴³ Dalším opatřením bylo důslednější

(536) TAMTĚŽ, inv. č. 458, kart. 151, fol. 42–45. Podobný charakter měla také stížnost Karla Villingera na špatný stav račického panství. TAMTĚŽ, inv. č. 437, kart. 145, fol. 369–372.

(537) Tak tomu bylo v případě obvinění kardinála Dietrichsteina ze strany Gundakara z Liechtensteina, který moravského gubernátora obvinil z úmyslného ubytování vojska na moravskokrumlovském panství. TAMTĚŽ, inv. č. 469, kart. 153, květen 1627.

(538) Jedním ze známých případů byla stížnost štemberského děkana, který byl napaden vojáky rytmistra Buchbergera. TAMTĚŽ, inv. č. 433, kart. 144, květen 1624. Obsazení a vypálení Lipníka nad Bečvou, držného kardinálem Dietrichsteinem. TAMTĚŽ, inv. č. 460, kart. 152, srpen 1626. Zubožení poddaných olomoucké kapituly TAMTĚŽ, inv. č. 452, kart. 156, prosinec 1625.

(539) TAMTĚŽ, inv. č. 433, kart. 144, I. květen 1624, pag. 327–327v.

(540) TAMTĚŽ, inv. č. 431, 434, kart. 143, 144, březen, květen 1624.

(541) Příkaz k odvedení vojska ze statků Berky, Collalta, Apponiho. TAMTĚŽ, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624.

(542) TAMTĚŽ, inv. č. 447, kart. 148, srpen 1625.

(543) Jedním ze zmiňovaných konkrétních šetření bylo vyšetřování krádeží věci ulože-

účetní zaznamenávání konfiskovaného majetku. Kauza právníka, regenta Dietrichsteinova panství Nové Město na Moravě a významného aktivisty v celém konfiskačním procesu na Moravě, Šimona Kratzera ze Schönsberga (který kromě Jimramova mimo jiné získal také statek Biskupice po stavovském konfiskátorovi Volfu Zikmundovi Jankovském z Vlašimi, a to na úkor jeho katolického a procísařského bratra Fridricha)⁵⁴⁴ dokonce přiměla Ferdinanda II. k tomu, aby po kardinálovi požadoval obecnější úvahu, jak si počínat při likvidaci dluhů ležících na konfiskovaných statcích.⁵⁴⁵ V konkrétním případě Kratzerova statku Velké Němčice Dietrichstein navrhl, aby mu byly dluhy císařskou dvorskou komorou odpuštěny, popřípadě aby komora nařídila věřitelům se svými pohledávkami posečkat. V obecné rovině se přiklonil k tradičnímu řešení problému prostřednictvím návrhu za tímto účelem speciálně jmenované komise. K tomu došlo již měsíc po uvedeném jednání, v březnu roku 1628. Mezi ekonomická řešení, jež kardinál navrhoval použít k odstranění ztrát způsobených krádežemi a ničením i dluhů ležících na konfiskátech, byla i důsledná daňová politika, na níž se měly císařské úřady domluvit s moravským zemským sněmem a se zemským soudem. Dále navrhoval lépe formulovat podmínky předání konfiskátů novým nabyvatelům, aby nedocházelo k jejich neustálému zpochybnování.⁵⁴⁶

Ani již předané majetky nebyly z hlediska císařské dvorské komory dostatečně vypořádány, protože nabyvatelé konfiskátů spláceli své dávky pouze v omezeném zlomku. Císař se pokoušel s nedoplatky skoncovat, a tak roku 1625 vydal dekret o jejich vymáhání pod hrozbou exekucí. Totéž se týkalo statků, které byly konfiskovány formou dílčí finanční pokuty a z nichž peníze císaři nedlužili nabyvatelé konfiskátů, nýbrž někdejší rebelové. Nabyvatelé konfiskátů panovníkovi namítali, že dominia jsou ve špatném stavu, a proto není císařská dvorská komora oprávněna za ně požadovat původně stanovenou částku.⁵⁴⁷ Někteří dokonce opakovaně napadali výši taxace a kupní ceny. Císařské dvorské komoře v mnohých pří-

ných na znojenském hradu nebo ukradeného ložního prádla. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 438, 439, kart. 145, 146, říjen, listopad 1624.

(544) HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. I, s. 265, 303–304.

(545) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 478, kart. 155, 29. 2. 1628, fol. 58–63.

(546) List kardinála císaři je z 14. 2. 1628. Další list napsal kardinál císaři 15. února. Mimo jiné se již vyznačuje některými obecnějšími úvahami k případu a k řešení splácení dluhů. TAMTÉŽ, inv. č. 478, kart. 155, únor 1628, fol. 58–63.

(547) Stížnost plukovníka Karla Villingera na špatný stav račického panství. TAMTÉŽ, inv. č. 437, kart. 145, září 1624, fol. 369–372.

padech nezbyvalo než znovu jmenovat taxační komisaře a nechat opětně vyhotovit oceňovací protokol.⁵⁴⁸

Spory a komplikace

Na světlo začala vystupovat i celá řada rozporných případů a komplikací, jež navazovaly na konfiskační spory předchozího období. K některým přím podobně jako v předchozích letech došlo chybou císařských úředníků, když byl jeden konfiskát prodán či předán více zájemcům. Neuspokojení zájemci se nyní začali ozývat a žádali od komory finanční kompenzace. Podobné spory se navíc rozhořely i na rovině jednotlivých zájemců o konfiskáty a zpravidla se táhly velmi dlouho. Jako typický příklad je možno uvést spor mezi Seifriedem Kryštofem Breunerem a klariskami ve Znojmě nebo nejrůznější rozpory mezi Františkem z Dietrichsteina a všemi třemi liechtensteinskými bratry.⁵⁴⁹ Jiným typem sporů byly stížnosti císařských úředníků na moravské vrchnosti, a to i na ty šlechtice, kteří svůj majetek nabyli z konfiskací. Typem takového sporu může být stížnost nájemce vinné a pивní daně na Moravě Jeronýma della Porta, podle jehož slov se šlechtici vyhýbají své platební povinnosti. Stížnost byla směřována jak na kardinála, tak i na císaře. Ferdinand II. posléze Dietrichsteinovi adresoval list, v němž ho poměrně ostrými slovy nabádal, aby si podobných nesrovnalostí důkladně všímal a aby dohlédl na dodržování příslušných patentů.⁵⁵⁰

Ukončení celé jedné etapy konfiskačního procesu na počátku druhé poloviny dvacátých let vyvolalo jisté zklamání také na straně šlechticů, jimž byly majetky v předchozích letech zabaveny. Nyní již nemohli spoléhat ani na rozšíření platnosti generálního pardonu, ani na uznání neoprávněnosti konfiskace v jejich konkrétním případě. Konfiskační materiály zaznamenávají, že se ovšem někteří z nich pokusili císaře přesvědčit, aby jim alespoň na určitou dobu umožnil setrvání na svých někdejších statcích a domech, jejich ekonomické využívání nebo dokonce restituci části movitého majetku.⁵⁵¹ Podobně postupovali i příbuzní postižených osob, kteří

(548) Císařův příkaz ke zhotovení opravy ocenění dvora v Pohofelicích, o němž se uchází Adam ml. z Valdštejna, císařem však byl přislíben radovi a historiku Šebestiánu Forteguerruvi. TAMTĚŽ, inv. č. 457, 5. 5. 1628, fol. 28.

(549) Spor znojemských klarisek se Seifriedem Kryštofem Breunerem a jejich pohledávkou v Hrušovanech nad Jevišovkou. TAMTĚŽ, inv. č. 449, kart. 149, září 1625; TAMTĚŽ, inv. č. 452, kart. 150, 20. prosinec 1625, fol. 29–38.

(550) TAMTĚŽ, inv. č. 456, kart. 151, duben 1626, fol. 20–22.

(551) Příkladem může být výše několikrát zmiňovaný Vít Jindřich z Thurnu, který po restituci, které se mohl těšit již v předcházejícím období, nyní požádal o vrácení konfiskova-

obvykle žádali o trvalou restituci nebo alespoň o předkupní právo na konfiskát.⁵⁵² Ferdinand II. si byl ovšem vědom toho, že jeho postoj k vyřešení těchto případů ani zdaleka nemá pouze své politické aspekty, ale také aspekty ekonomické. Případná udělování pardonu a restituce narážely na nejrůznější pohledávky, jež se nacházely na předmětných statcích. Statky navíc již bývaly předány nebo přislíbeny novým držitelům a jen v malém počtu případů byla restituce pro císaře politicky nebo ekonomicky tak důležitá, že stálo za to celý dosavadní proces anulovat a pro uznaného nabyvatele hledat náhradní statek. Dokladem tohoto typu sporu může být případ statků Jamné a Rybné, o jejichž restituci v březnu roku 1627 usiloval Jan Neumayer z Winterbergu, které však v danou chvíli byly mocným listem přiděleny jihlavským jezuitům.⁵⁵³ Císař se po konzultacích s kardinálem Dietrichsteinem snažil spory kolem moravských konfiskací uklidňovat. Nechyběly však ani případy, kdy projevil vůči stěžovateli značnou nevoli a po kardinálovi požadoval přisýn zásah do probíhajících sporů.⁵⁵⁴

ného domu v Olomouci, aby jej mohl využívat alespoň po dobu svého zdejšího pobytu. TAMTÉŽ, inv. č. 458, kart. 151, červen 1626, fol. 8–10.

(552) Příkladem tohoto postupu je případ Zikmunda Vaneckého z Jemničky, který žádal o postoupení statku Valče po svém příbuzném Vilému Vaneckém, jenž odjel s nepřátelskou armádou do ciziny. Dopis císaře kardinálu Dietrichsteinovi z 12. 11. 1627 (jde o jeden z mála císařových listů Dietrichsteinovi, který je psán v českém jazyce): „...Vysoce důstojný kníže, ujež milý, v známost nám dajíce ve vši poníženosti Zykmund Vanecký, kterak že strejce jeho nedílný Vylém Vanecký z Markrabství našeho dědičného zapomenuvši se nad vlastní svou a přísahou nám pánu svému dědičnému účinnou, pryč ujel, k armádě nepřátelské se připojil a tudy statek Malej řečený kdyby jemu samému a ne strýcům a dědicům jeho náležel, nám k pokutě propadl. Žádajíce nás vedle toho týž Zykmund Vanecký poníženě, co bychom jemu dotčený statek postoupit ráčili, jaký tomu LV z přiležitě suplikaci obšírněji vyrovná. V kteréžto příčině dříve nežli bychom co jistého naříditi ráčili, chceme tomu, aby LV nám o tom jistou zprávu s dobrým zdáním pánům svým s navrácením této suplikaci jste na kancelář naši českou dvorskou tím dříve učiniti nepominula, zůstávaje vedle toho VL příjmu naší císařskou a královskou nakloněn. Dáno na hradě našem Pražském v pátek po památce sv. Martina Léta Páně 1627.“ TAMTÉŽ, inv. č. 475, kart. 154, pag. 350.

(553) Zprostředkování pohledávek na statcích Jamném a Rybném, jež byly konfiskovány Janu Neumayerovi z Winterbergu, žádajícímu o pardon a restituci statků, a jež mají být dány mocným listem jihlavským jezuitům. TAMTÉŽ, inv. č. 467, kart. 153, březen 1627. Jihlavská kolej jezuitů byla v té době založena a císař spolu s jejím zakladatelem Michaellem Adolfem z Althannu jí proto věnoval velkou pozornost. RADIMSKÝ, J.: *Jezuité v Jihlavě*. Inventář MZA. Brno 1952. O založení koleje v Jihlavě srov. též MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 433, kart. 144, květen 1644. Obě vsi byly na podzim téhož roku jihlavským jezuitům vloženy také do zemských desek. MZA BRNO, E 27, Jezuité Jihlava, 9. (F 2/E), 1627, září 25. Brno, František z Dietrichsteina, gubernátor a generální komisař Markrabství moravského, vkládá na příkaz císařův do desek pro jihlavské jezuity statek Knínice a Meziříčko, vsi Jamné a Rybné a svobodný dvůr Veclov, které případly konfiskaci fisku.

(554) Podobným případem byl spor kolem Jana Řepického ze Sudoměře, patrný v listu císaře kardinálu Dietrichsteinovi z 19. 4. 1628: „...Co sobě slouvný Jan Řepický ze Sudoměře do některých lidí poddáných a statků Dačického na lejtřích a na příležitém rejstříku zejmé-

Uvedené spory také ve větším rozsahu odhalily mezery v možnostech kardinála Františka z Dietrichsteina při ovlivňování jednotlivých konfiskačních kauz a dosazování svých vlastních pretendentů při rozdělování vyvlastněných statků. Kardinál byl sice „de jure“ stále ještě první osobou na Moravě, jeho faktické postavení ale začalo slábnout. Jistým signálem této skutečnosti bylo nejprve snížení jeho ročního platu z tří tisíc na pouhý jeden tisíc zlatých v červnu 1624. Následujícího roku 1625 byla změněna i jeho oficiální titulatura: nyní již nebyl moravským gubernátorem, nýbrž „pouhým“ zemským hejtmanem s pravomocemi určenými předbělohorskými zemskými zřízeními.⁵⁵⁵ Skutečná možnost prosazení vlastních zájmů se posunovala více na stranu císaře a císařské dvorské komory. Dvorská komora si začala hlídat i tak zdánlivé detaily, jakým bylo odezdání klenotů po někdejších rebelech. Dříve nebylo výjimkou, že šperky zůstávaly v kardinálových rukou.⁵⁵⁶ Dietrichstein si byl slábnutí své faktické moci dobře vědom. Z některých formulací v listech císaři nebo komoře vyplývá, že s danou situací nebyl příliš spokojen, ale neměl politickou sílu své postavení vylepšit. Na věci nic neměnila ani skutečnost, že se jinak těšil veškeré formální přízni císaře, byl zván na veškerá důležitá jednání o budoucnosti země a nepřímo mohl dokonce ovlivňovat politické změny nejen na Moravě, ale také v Dolních Rakousích.

Během druhé poloviny dvacátých let se ukazovalo, že konfiskační proces na Moravě se jen těžko zbavuje nejrůznějších nedostatků. Na konfiskovaných statcích, předaných i stále spravovaných komorou, ležely nejrůznější dluhy a pohledávky. Konfiskované statky byly svými prvními nabyvateli prodávány dalším osobám, což neobyčejně komplikovalo toky peněz.⁵⁵⁷ Někteří rebelové, kterým byla vyměřena pouze částečná konfiskace, se za právně i ekonomicky nesmírně komplikovaných podmínek

na doložených v příčině moci a na gruntech jeho provedené, stěžuje, a jakého v tej věci při nás opatření ve vši poniženosti vyhledává tomu, VL z přležené suplikaci nesluší. Protož jsme té naděje, že VL takovou rozpustilost a nenáležitě předsevzeti týchž lidí poddaných jiným ku příkladu a vejstraze skutečně ztrestati a aby týž Jan Řepický k lidem poddaným svým na týchž gruntech statku Dačického se zdržujícími i ke všemu jmění jich dle znění Patentu našeho, aby jemu na Pomezí české dodáni byli, přijíti mohl naříditi, a to dále dle náležitosti opatřtí...“ MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 480, kart. 140, duben 1628, fol. 102.

(555) Jmenování kardinála Dietrichsteina zemským hejtmanem. TAMTÉŽ, inv. č. 443, kart. 147, březen 1625.

(556) Dokladem toho může být příkaz k odeslání stříbra po Vilému z Roupova do dvorské pokladny, který komora vydala v červenci roku 1624. TAMTÉŽ, inv. č. 435, kart. 144, červenec 1624.

(557) Dluhy na Moravě musel složitě dobývat i nejvyšší český purkrabí Adam ml. z Valdštejna nebo Gundakar z Liechtensteina. TAMTÉŽ, inv. č. 448, kart. 148, srpen 1625. Vyplacení Františka Tomáše Granvelly z Contencroy ze statků Jana Štátného Podstatského. TAMTÉŽ, inv. č. 449, kart. 150, září 1625.

pokoušeli prodat své statky, aby mohli zaplatit stanovené částky. Od osob, které čekaly na své peníze, přicházely nejrůznější urgencye a stížnosti.⁵⁵⁸ Císař Ferdinand II. a jeho úředníci se stejně jako v předchozích etapách konfiskačního procesu snažili vzniklé problémy řešit. V červenci roku 1625 bylo dokonce císařem vydáno velmi ostře formulované nařízení, podle něhož mělo být skoncováno se všemi nedostatky v konfiskačním procesu. Týkalo se to především nedoplatků, plynoucích z peněžních trestů za účast v povstání, slova císařského patentu však měla podstatně obecnější platnost.⁵⁵⁹ I když faktická síla císařského právního aktu nebyla na rozvrácené Moravě v polovině dvacátých let 17. století taková, aby mohla náhle roztočit zadrhující se soukolí pobělohorských konfiskací, přece jen patent přiměl Dietrichsteina i jeho nejrůznější komisaře, aby našli nové kupce a vyřešili předání celé řady konfiskovaných statků, jež až dosud spravovala dvorská komora.

Protireformace

Rok 1624 byl důležitým mezníkem i pro další aspekty moravských konfiskací. Patrně díky pokračující válce a narůstajícímu zadlužení císaře se opětně ve zvýšené míře projevovala snaha, aby byly jeho dlužní pohledávky hrazeny jejich výnosem. Již v předchozím roce bylo sice vypsáno několik zcela nových válečných berní, ty ovšem u staronových i zcela nových držitelů moravských dominií vyvolaly obrovskou vlnu nevole a sérii listů na adresu Františka z Dietrichsteina i Lva Buriana Berky z Dubé. Konfiskace a především přidělování konfiskátů se tak císaři i přes veškeré potíže mohly zdát méně komplikované. Současně se objevily první změny v pojetí konfiskací, a to směrem k jejich výraznějšímu propojení s procesem protireformace. O propojení obou procesů se dlouhodobě osobně zasazoval především kardinál František z Dietrichsteina, který důslednou protireformaci dokonce považoval za jeden z ekonomických činitelů, jak z konfiskací vytěžit co nejvíce pro císařskou pokladnu.⁵⁶⁰ Patenty proti nekatolickým duchovním a novokřtěncům byly vydávány již na počátku

(558) Povolení rebelovi Janu Štátnému Podstatskému z Prusinovic, aby mohl zaplatit. TAMTÉŽ, inv. č. 447, kart. 148, červenec 1625. Žádost Marie z Lipé, rozené Zárubové z Hustiřan, o dům v Brně. TAMTÉŽ, inv. č. 445, kart. 148, srpen 1625. Dva měsíce na to přichází kardinálova urgencye ve věci Marie z Lipé. TAMTÉŽ, inv. č. 447, kart. 148, červenec 1625.

(559) Císařův příkaz skoncovat pod exekucí s nedoplatky plynoucími z peněžních trestů za účast v povstání. TAMTÉŽ, inv. č. 447, kart. 148, červenec 1625.

(560) Žádost o dobrozdání, jak zlikvidovat dluhy na konfiskovaných statcích, zejména na statku Šimona Kratzera. Dietrichstein v listu císaři z 15. března 1628 mimo jiné říká: „...ia letzlich EKM so hailsam in diesem do Königreich und Erbland hoch fürgenomben Religio-nis Reformations Werk bleiben...“ TAMTÉŽ, inv. č. 478, kart. 155, únor 1628, fol. 61–63.

dvacátých let. Ani roku 1624 a dokonce ani o dva roky později však situace v tomto ohledu nebyla z hlediska gubernátora Dietrichsteina v pořádku a „*predikanti*“ stále ještě působili dokonce i na panstvích katolických vrchností, včetně církevních institucí.⁵⁶¹ Ani opakované výzvy ze strany císaře a dokonce ani nejrůznější konkrétní návrhy na tomto stavu příliš rychle nic neměnily. Kardinál Dietrichstein dokonce v únoru musel poslat do Vídně zprávu se zdůvodněním přetrvávajícího pobytu nekatolických kněží na Moravě. Současně musel zdůvodnit, jak je možné, že se kazatelé z Moravy stěhují dokonce i do Rakous a odtud podnikají „výpady“ do své původní vlasti.⁵⁶² Nekatoličtí kazatelé a dokonce i novokřtěnci sice nacházeli ochranu například u Karla staršího ze Žerotína, který neváhal v této věci posílat listy jak kardinálovi, tak i císaři, v oficiálních instrukcích se však objevovaly formulace vyzývající na jeho názory nebrat ohled a v protireformaci pokračovat. I jemu samotnému ostatně bylo přikázáno, aby se nekatolických bohoslužeb na svých statcích vzdal.⁵⁶³ Císařské rezoluce vykazující nekatolické duchovní ze země se tedy opakovaly a kardinál Dietrichstein navíc kontroloval, jsou-li skutečně zavírány a katolické církvi předávány nekatolické kostely. Samozřejmě, že mohl vykazovat jako svůj úspěch a náležitě propagandisticky využívat, jestliže dostával přímo z některých moravských míst žádosti o otevření nového katolického kostela, jako tomu bylo v případě východomoravského Kyjova.⁵⁶⁴ Zároveň pokračoval také tlak na vdovy po rebelech, aby své děti dávaly do jezuitských škol. Nově se tento osten obrátil i vůči nekatolickým šlechticům, a to jak proti konfiskovaným rebelům, tak i vůči potenciálním nabyvatelům konfiskací z řad té části nekatolické šlechty, jež se povstání z nejrůznějších důvodů neúčastnila. Od srpna roku 1624 nesměli v zemi nabyvat inkolát nekatolíci, což cizí šlechtice jiného než katolického vyznání takřka auto-

(561) V listopadu roku 1624 byla vydána císařská nařízení, aby Kašpar Melichar ze Žerotína, probošt kláštera Hradiště sv. Hippolyta a Fridrich Jankovský z Vlašimi ze svých statků vypudili predikanty a nahradili je katolickými kněžími. TAMTÉŽ, inv. č. 439, kart. 146, listopad 1624. Obzvláště složité bylo jednání o odstranění nekatolických predikantů z Hodonína, kam vždy znovu a znovu pronikali přes uherskou hranici. TAMTÉŽ, inv. č. 457, kart. 151, květen 1626.

(562) Kardinálova zpráva o pobytu predikantů v Rakousích. TAMTÉŽ, inv. č. 442, kart. 147, březen 1625.

(563) Vykázání nekatolických kazatelů bez ohledu na přimluvu Karla staršího ze Žerotína. TAMTÉŽ, inv. č. 441, kart. 146, leden 1625. O bezpodmínečné nutnosti vyvést novokřtěnce z Moravy bylo rozhodnuto v říjnu roku 1625. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 450, kart. 149, říjen 1625. TAMTÉŽ, inv. č. 443, kart. 147, březen 1625.

(564) Císařův příkaz otevřít kostel v Líšni a konat tam katolické bohoslužby. TAMTÉŽ, inv. č. 449, kart. 149, září 1625. Žádost města Kyjova o konfiskovaný dům Jiřího Pogarela ve městě k vystavění nového kostela za dosavadní vyhořelý a zplundrovaný. TAMTÉŽ inv. č. 148, kart. 446, červen 1625.

maticky vyřazovalo také z možnosti nabývání konfiskátů.⁵⁶⁵ Právo udělovat inkolát, jež si v předbělohorském období vyhrazoval zemský sněm jako institucionální reprezentant moravských stavů, si nyní pro sebe v plné míře vyhradil sám panovník a využíval ho jednoznačně v souladu se svými politickými zájmy.⁵⁶⁶ Uvedené právní kroky naopak posílily příležitosti katolických cizinců, kteří se ve druhé polovině dvacátých let začali objevovat na listině žadatelů o moravský inkolát i o zdejší volné statky ve větší míře nežli dříve, a svým způsobem i katolických církevních institucí. Ve stejnou dobu se ozval také opat velehradského kláštera, který požadoval přidělení luhačovického panství, konfiskovaného Václavu Bartodějskému z Bartoděj. O tom, že však ani tyto procesy nebyly jednoduché a jednosměrné, svědčí skutečnost, že velehradský klášter nakonec Luhačovice nezískal a musel podat náhradní žádost o Lovčičky.⁵⁶⁷ Stejně tak obecná náklonnost k jezuitům, jež se projevila například oficiální podporou jejich alumnátu v Olomouci nebo aktivit hraběte Althanna, neznamenal, že by se neobjevily i zcela opačné přístupy a že by jezuité i další církevní řády neleželi některým Moravanům v žaludku.⁵⁶⁸ Obyvatelé Nového Jičína se například postavili proti přidělení svého města jezuitům s velkou razancí. V případě Starého Jičína nakonec byla zase před johanity dána přednost Mikuláši Frankopanovi.⁵⁶⁹

Od počátku roku 1628, snad v souvislosti s přípravou protireformačních dekretů, císařův i kardinálův tlak proti „kacířství“ znovu prudce narostl, takže nakonec přestala panovníkova ochrana platit i pro tak zasloužilé osoby, jakou byl výše zmíněný Štěpán Schmidt z Freihofenu.⁵⁷⁰

(565) Zákaz inkolátu na Moravě pro nekatolíky. TAMTÉŽ, inv. č. 436, kart. 145, fol. 74–82.

(566) V pozdější době sice mělo docházet k výjimkám z uvedeného nařízení, ty se ovšem týkaly pouze tak zasloužilých nekatolíků, jakým byl před rokem 1628 snad pouze Štěpán Schmidt z Freihofenu a na sklonku třicetileté války třeba obránce Brna před Švédy Ludvík Raduit de Souches. I v jejich případech se však s pozdější konverzí nejspíše od samého začátku počítalo. MZA BRNO, C 2, Tribunální pozůstalosti, Ludwig Radouit de Souches.

(567) Žádost velehradského opata Jana Vencelia z Nesvic o panství Luhačovice, konfiskované Václavu Bartodějskému. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624, fol. 84–88; TAMTÉŽ, inv. č. 443, kart. 144, březen 1625.

(568) Záležitosti Michaela Adolfa z Althannu a jeho podpory jezuitům. TAMTÉŽ, inv. č. 429, 432, 435, kart. 143, 144, leden, duben, červenec 1624.

(569) Odpor města Nového Jičína proti darování jezuitům. Novojičínští měšťané se přitom odvolávali na privilegia, která jim udělili Ferdinand I. a Maxmilián II. Ačkoliv kardinál Dietrichstein obvykle jezuitu nijak zvláště nechválil, tentokrát vydal k postojí novojičínských měšťanů negativní stanovisko. TAMTÉŽ, inv. č. 437, kart. 145, fol. 129–156.

(570) Císařův přísný příkaz vydaný pro kardinála, aby v zemi potlačil kacířství. TAMTÉŽ, inv. č. 478, kart. 155, únor 1628. Prošba Štěpána Schmidta o právo intabulovat a o prodloužení lhůty k emigraci. TAMTÉŽ, inv. č. 481, kart. 156, květen 1628.

Ukončení druhé etapy moravských konfiskací

Dne 5. května 1628 podal kardinál František z Dietrichsteina císaři zprávu o dosavadní činnosti moravské konfiskační komise. Vyzvedl její píli a zásluhy o Rakouský dům a úspěšné vyřešení komplikovaného procesu. Obzvláště vyzdvihl působení rentmistrů a komorních prokurátorů Karla Haugvice z Biskupic a Jana Matyášovského z Matyášovic, jejichž úkol v této době spočíval především v likvidaci dluhů. V císařově odpovědi byly posléze výsledky práce této komise označeny za dobré a kardinál byl vyzván, aby pod jeho vedením její práce pokračovala i nadále.

Celá jedna velká epocha moravských konfiskací posléze symbolicky končila personální výměnou na jednom z důležitých postů. Komorní prokurátor Jan Matyášovský z Matyášovic, který provázel pobělohorské konfiskace od samého počátku, podal v listopadu roku 1628 žádost o propuštění z funkce. Svou žádost Matyášovský zdůvodnil únavou z osmileté intenzivní a pilné práce, vykonávané s „*hochster Fleis*“, ve zbožné službě panovníkovi na potlačení rebelů a úspěchu konfiskací, při níž údajně nešetřil ani své pokrevní příbuzné – „*Blut Freunde*“. Prokurátor přitom ve svém abdikačním listě neopomněl zdůraznit, že po pět let se mu za tuto práci nedostalo žádné finanční odměny a že pro sebe nezískal ani žádné odpovídající statky. Poměrně důrazně tak dal panovníkovi na vědomí, že by se měl náležité odměny dočkat alespoň v tomto okamžiku, a sice z konfiskačních prostředků. Ferdinand II. poslal Matyášovského supliku Dietrichsteinovi a ten se za svého finančního úředníka skutečně postavil. Upozornil na skutečnost, že by se bez lidí jeho typu císař nemohl radovat z konečného vítězství.⁵⁷¹

Záležitost Jana Matyášovského zdaleka nebyla jedinou personální změnou, která roku 1628 rámovala dokončení druhé etapy moravských konfiskací. Kardinál Dietrichstein nejdříve podal na základě podkladů, které mu dodaly speciálně jmenované komise, císaři zprávy o dosavadním průběhu moravských konfiskací a o dlužích, které na zabavených statcích zůstaly ležet.⁵⁷² Hned následujícím krokem bylo ustanovení Jindřicha

(571) Suplika Matyášovského císaři není přesně datována: „...nach einander würclich und höchster Fleißes gedient, auch in Ermachung der Rebellen (wie billig) meiner Blut Freund, nicht verschönet, sondern EKM Nuzen und Frommen in Confiscationibus, auf Millionen ersuche, und noch der Confiscation fünf Jahr ohne einzige Besoldung EKM und die Verordnete Possession der Gütter vertreten und in den selbigen viel Posten zur Cammer gehörig, und vom welchen mir aus Drittem Teil gebührt, offenbaher aber nicht gar von Bekommen habe...“ TAMTĚŽ, kart. 158, listopad 1628, fol. 41–46.

(572) TAMTĚŽ, inv. č. 480, kart. 155, inv. č. 483, kart. 156, inv. č. 487, kart. 484, fol. 16–20. List císaře kardinálu Dietrichsteinovi z 3. 4. 1628. TAMTĚŽ, inv. č. 480, kart. 155, duben 1628, fol. 29–30.

Schwaba ze Sillburgu sekretářem nově jmenované revizní konfiskační komise. Jejím hlavním úkolem bylo vyřešit tíživý problém dluhů, které stále ještě ležely na někdejších konfiskátech, což opakovaně císařské dvorské komoře zabraňovalo moravské konfiskace uzavřít.⁵⁷³ Konfiskační komisaři Haugvic a Matyášovský však měli ještě před svým odchodem z císařských služeb vypracovat obecnější zprávu o výsledcích konfiskačního procesu.⁵⁷⁴ Císař i gubernátor se ve svých listech shodli na tom, že ve věci dokončení konfiskací bude potřeba ještě mnohé vykonat a že k tomu i nadále budou potřebovat kvalifikované, výkonné a spolehlivé osoby.⁵⁷⁵

(573) Ustanovení kardinálova sekretáře Jindřicha Schwaba ze Silburgu sekretářem nové revizní konfiskační komise. TAMTÉŽ, inv. č. 487, kart. 158, fol. 83.

(574) TAMTÉŽ, inv. č. 483, kart. 156, červenec 1628, fol. 36–37.

(575) Takovou kvalifikovanou osobou měl být právě sekretář Jindřich Schwab ze Silburgu. List císaře kardinálu Dietrichsteinovi ze 14. II. 1628: „...demnoch man bei der in Unserm Markgrafsthum Mähren angeordneten Recompens-Tractations-Commission einen Qualificierten Subjecti, so den bißhero dasselbst vergegane Confiscation-Sachen, kündig, bedürftig, und uns nun von solchen qualitäten DL Secretarius, der unser Diener und lieber getreuer Heinrich Schwab von Silburg...“ TAMTÉŽ, inv. č. 487, kart. 158, listopad 1628, fol. 79–85v.